

กรรม 12 : ทฤษฎีแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับผลของกรรม

และแนวทางการศึกษา

บรรจบ บรรณรุจิ¹

¹E-mail: bbannaruji@gmail.com

รับต้นฉบับ 24 มีนาคม 2561 วันที่เผยแพร่ 25 มิถุนายน 2561

บทคัดย่อ

“กรรม” เป็นองค์ความรู้สำคัญในพระพุทธศาสนา เพราะสอนให้คนเรารู้จักเคารพตนเองมั่นใจด้วยตนเองว่าแท้จริงชีวิตคนต้องเกี่ยวข้องกับทั้งกรรมเก่าและกรรมใหม่ แล้วจะได้วางท่าทีต่อกรรมได้อย่างถูกต้องเนื่องจากเกิดความเข้าใจว่า ชีวิตสัมพันธ์กับกรรมในทุกมิติไม่ว่ากรรมเก่า (การกระทำในอดีตชาติ) หรือกรรมใหม่ (การกระทำในชาติปัจจุบัน) ทฤษฎีกรรม 12 ได้แสดงความความสัมพันธ์(การเกี่ยวข้องกัน)ของกรรมทั้งสองไว้แล้วอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีกรรม 12 ก็ใช้ว่าจะเข้าใจได้ง่าย แม้จะมีการจัดเป็นหมวด ๆ ไว้ ก็ยังทำให้เกิดความสับสนได้ ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนมีความประสงค์จะแก้ความสับสนเรื่องนี้จึงได้เสนอแนวทางการทำความเข้าใจให้กระจ่างไว้ ดังจะกล่าวต่อไปตามลำดับ

คำสำคัญ: กรรม; ความสัมพันธ์; พระพุทธศาสนา

12 Kamas: Theory of Action–Results Relationship and Its

Means of Study

Banjob Bannaruji

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: bbannaruji@gmail.com

Retrieved March 24, 2018 Accepted June 25, 2018

ABSTRACT

“Karma” is an important knowledge in Buddhism because it obviously guides human to realize oneself with confidence that human life involves with both of previous and new actions, then he has right view on action principle. It provides knowledge that life continues with action law in all dimension with previous action (past actions) or new action (presently done). Theory of 12 actions has been obviously presented the relationship of both actions. However, it may not be easily understood, even though it was classified into various section, it also causes confusion, therefore in this article, the resolving such confusion, offering a clear understanding was mainly discussed.

Keywords: Karma; Relationship Buddhism

บทนำ

การจัดหมวดกรรม 12 ในคัมภีร์เป็นปัญหาและอุปสรรคของการเข้าถึงองค์ความรู้นี้ ไม่ได้อยู่ที่ว่ากรรม 12 ไม่ใช่คำสอนที่ออกมาจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้าโดยตรงทั้งหมด (กรณีนี้ก็สามารถอนุมานเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าได้เพราะยังมีบางตอนที่ยืนยันได้ว่าพระพุทธเจ้าสอนไว้ด้วยพระองค์เอง ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้โดยเทียบกับที่มาในพระไตรปิฎก) แต่อยู่ที่ว่าการจัดกรรม 12 เป็นหมวดในคัมภีร์เองกลับเป็นปัญหาและอุปสรรคขัดขวางการเข้าถึงความรู้นี้

การจัดกรรม 12 เป็นหมวดมีความชัดเจนตรงที่แบ่งเป็น 3 หมวดหมวดละ 4 ข้อ เมื่อรวมกันก็ได้เป็นกรรม 12 ซึ่งท่านเรียงลำดับการจัดหมวดไว้ดังนี้

ก. ในวิสุทธิมรรค อันเป็นคัมภีร์หรือหนังสืออธิบายคำสอนตามแนวพระไตรปิฎก ประเภท “ปกรณ์วิเสส” หรือ “ปกรณ์วิเสส” ซึ่งแต่งอธิบายขยายความต่างไปจากอรรถกถาอื่น ๆ กล่าวคือ อรรถกถาทั่วไปแต่งในลักษณะอธิบายความหมายของคำหรืออธิบายความแบบสัมพันธ์กับคำเดิมหรือความเดิมที่พระไตรปิฎกกล่าวไว้แต่ยังเข้าใจยากให้เข้าใจง่ายและชัดเจนขึ้น แต่ปกรณ์วิเสสอย่างวิสุทธิมรรคมีลักษณะเฉพาะคือ ผู้แต่งตั้งชื่อเรื่องใหม่เองครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด ตั้งประเด็นตามที่คุณแต่งสนใจแล้วอธิบายความโดยยกคำสอนจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์อื่น ๆ ที่มีก่อนวิสุทธิมรรคเช่นอรรถกถาฎีกามาสสนับสนุน นักศึกษาพระพุทธศาสนาที่ดีว่าวิสุทธิมรรคเป็นงานวิชาการชั้นแรกของพระพุทธโฆสะที่แต่งในลังกาเมื่อคราวที่ท่านเดินทางไปปริวรรตคัมภีร์แล้วนำกลับไปอินเดีย แดนพุทธภูมิซึ่งอยู่ในช่วง พ.ศ.900-950 และพบว่ามีการนำทฤษฎีกรรม 12 มากล่าวไว้ในปัญญานิทเทศตอนอธิบายปฏิจจสมุปบาท จึงทำให้เราเข้าใจได้ในขั้นต้นนี้ว่าพระอรรถกถาจารย์รุ่นก่อนพระพุทธโฆสะได้เคยศึกษากรรม 12 มาแล้ว ซึ่งพระพุทธโฆสะยอมรับและนำมาเสนอไว้ในวิสุทธิมรรคงานเขียนของท่าน

ในวิสุทธิมรรคมีการจัดกรรม 12 เป็นหมวด ๆ ดังนี้

หมวดที่ 1 ประกอบด้วยกรรม 4 คือ ทิฏฐธัมมเวทนียะ อุปปัชชเวทนียะ อปราปரியเวทนียะ และ อโหสิกรรมะ

หมวดที่ 2 ประกอบด้วยกรรม 4 คือ ครุกะ พหุละ อาสันนะ และ กุฏิตตาวาปนกรรมะ

หมวดที่ 3 ประกอบด้วยกรรม 4 คือ ชนกะ อุปัตถัมภกะ อุปปีฬกะ อุปฆาตกะ

จะพบว่า ในการจัดหมวดนี้ มีการใช้คำว่า “กรรม” (กมฺม) ต่อท้าย คือ อโหสิกรรมะ ในหมวดที่ 1 กับ กุฏิตตาวาปนกรรมะ ในหมวดที่ 2 อีกทั้งในการเขียนอธิบายหัวข้อของกลุ่มแต่ละกลุ่มก็มีการระบุ “จตุพพิธิ์ กมฺม” แปลว่า กรรม 4 อย่าง ดังปรากฏหลักฐานข้างล่างว่า

จตุพพิธิ์ กมฺม ทิฏฐธัมมเวทนียะ อุปปัชชเวทนียะ อปราปரியเวทนียะ อโหสิกรรมะ

กรรม 4 อย่าง คือ ทิฏฐธัมมเวทนีเย อุปปัชชเวทนีเย อปรปวริยเวทนีเยและอโหสิกรรม
อปรุมปี จตุพพิธัมมัม ครุกัม พหุลัม อาสนันัม กฏัตตาวาปนกัมมนติ

กรรมอีก 4 อย่าง คือ ครุกะ พหุละ อาสนันะ และ กฏัตตาวาปนกัมมะ
อปรุมปี จตุพพิธัมมัม ชนกัม อุปตถัมภกัม อุปปีฬกัม อุปฆาตกณฺติ

กรรมอีก 4 อย่าง คือ ชนกะ อุปตถัมภกะ อุปปีฬกะ อุปฆาตกะ

จากหลักฐานที่เห็น แม้ในหมวดที่ 1 และหมวดที่ 3 แสดงให้เห็นว่าเป็นการให้ผลของ
กรรม แต่จากการวาง กัมมะ หรือ กรรม ไว้ท้ายในหมวดที่ 1 คือ อโหสิกรรม และการเขียนขึ้นหัวข้อ
ของแต่ละกลุ่มนำด้วยคำว่า กรรม 4 อย่าง (จตุพพิธัมมัม กัมมัม) ก็ทำให้เกิดความเข้าใจว่า ทั้ง 3 หมวด
นั้นมีเนื้อหาว่าด้วยเรื่องกรรมทั้งหมด

ข. ในอภิธัมมัตถสังคหะ อันเป็นคัมภีร์หรือหนังสือที่สรุปความย่อของอภิธรรมปิฎกให้
ลงในเนื้อหาหลัก 4 ประการ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน แบ่งเป็น 9 ปริจเฉท (บท) ผู้แต่งคือ
พระอรรถกถาจารย์ชาวลังกาชื่ออนุรุธะ¹ แต่งหลังวิสุทธิมรรคกว่า 1,000 ปี ไม่น่าเชื่อว่าหนังสือ
ขนาด 8 หน้ายกจำนวน 73 หน้าจะมีอิทธิพลไม่เฉพาะแต่ในลังกา แต่ยังมีอิทธิพลในพม่าและไทย
เพราะเมื่อเผยแพร่เข้าไปในพม่าได้มีนักปราชญ์ชาวพม่าแต่งฎีกาอธิบายขยายความถึง 4 ฉบับแสดง
ว่ามีการเรียนอภิธรรมในพม่าโดยใช้อภิธัมมัตถสังคหะเป็นตำราอย่างกว้างขวางและตกทอดมาถึง
ไทยจนทุกวันนี้

เนื้อหาของอภิธรรมที่พระอนุรุธะแต่งสรุปครอบคลุมถึงกรรม 12 การจัดกรรมเป็น
หมวดของท่าน แม้ไม่ได้แตกต่างกับการจัดเป็นหมวดของพระพุทธโฆสะในด้านเนื้อหา ซึ่งท่านใช้คำ
ว่า “กัมมจตุกกะ” คือ หมวด 4 แห่งกรรม อันหมายถึง แบ่งกรรมเป็น 3 หมวด หมวดละ 4 ข้อ
อย่างที่ปรากฏในงานของพระพุทธโฆสะพระอรรถกถาจารย์รุ่นครู แต่ท่านก็ได้จัดลำดับของหมวด
ของกรรมใหม่และกำหนดชื่อเรียกแต่ละหมวดตามเนื้อหา ดังนี้

หมวดที่ 1 คือ กลุ่มกิจจะ หรือกลุ่มแสดงการทำหน้าที่ของกรรม หมายถึง แสดงการทำ
หน้าที่ของกรรม 4 หน้าที่ คือ 1) ชนกะ – หน้าที่ส่งผลให้เกิด 2) อุปตถัมภกะ – หน้าที่ค้าจุน
3) อุปปีฬกะ – หน้าที่เบียด และ 4) อุปฆาตกะ – หน้าที่ตัดรอนหรือทำลาย เห็นได้จากคำบาลีว่า

ชนกัม อุปตถัมภกัม อุปปีฬกัม อุปฆาตกณฺจยิตฺติ กิจฺจวเสน

ว่าโดยหน้าที่ (กรรมทำหน้าที่ คือ) ส่งผลให้เกิด ค้าจุน เบียด และตัดรอน

¹ ที่ลังกา นิยมตั้งชื่อบุตรหลานตามชื่อพระเถระครั้งพุทธกาล เพราะถือว่าเป็นมงคลและปลอดภัย
ช่วยคุ้มกันภัยต่าง ๆ

หมวดที่ 2 คือ กลุ่มปากทานปริยาเยหรือกลุ่มแสดงการหมุนเวียนให้ผลของกรรมตามลำดับกรรมหนักเบา คือ กรรมหนักให้ผลก่อน หมายถึง กรรมหรือการกระทำมี 4 ลักษณะ คือ 1) ครุกะ – หนัก 2) อาสันนะ – ไกลตาย 3) อาจิณณะ² – เคยชิน และ 4) กตัตตาก็มี – กรรมลักแต่ว่าทำ เห็นได้จากคำบาลีว่า

ครุภัง อาสนัน อาจิณณํ กตัตตาคมมญจจิติ ปากทานปริยาเยน

ว่าโดยการหมุนเวียนให้ผล คือ กรรมหนัก (ให้ผลก่อน) กรรมไกลตาย กรรมเคยชิน (ให้ผลตามลำดับ) และกรรมลักแต่ว่าทำ (ให้ผลลำดับสุดท้าย)

หมวดที่ 3 คือ กลุ่มปากกาละ หรือกลุ่มแสดงเวลาการให้ผล หมายถึง เวลาให้ผลมี 4 ลักษณะ คือ 1) ธิฏฐธัมมเวทนียะ – ให้ผลในชาตินี้ 2) อุปปัชชเวทนียะ – ให้ผลในชาติหน้า 3) อปรปรเวทนียะ – ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป 4) อโหสิกัมมะ – กรรมที่ได้มีแล้ว เห็นได้จากคำบาลีว่า

ธิฏฐธัมมเวทนียํ อุปปัชชเวทนียํ อปรปรเวทนียํ อโหสิกัมมญจจิติ ปากกาลวเสน จตุตาริ กุมมานิ นาม

ว่าโดยเวลาให้ผล กรรมมี 4 คือ ให้ผลในชาตินี้ ให้ผลในชาติหน้า ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป และกรรมที่ได้มีแล้ว (แต่ผลยังไม่แน่นอน)

ในอภิธัมมัตถสังคหะก็เหมือนกับวิสุทธิมรรค คือ ยังปรากฏ อโหสิกัมมะ (อโหสิกัมม) อยู่ในหมวดที่กล่าวถึงเวลาการให้ผล (ปากกาละ) และมีการใช้คำ กตัตตาก็มี (กตัตตาคมม) แทนกฎัตตาวาปนกัมมะ (กฎัตตาวาปนกัมม) ในหมวดว่าด้วยการหมุนเวียนการให้ผลตามลำดับคือจากหนักมาเบา (ปากทานปริยาเย) แต่ความหมายยังคงเดิม คือ เป็นกรรมลักแต่ว่าทำ

2. การใช้คำที่เป็นปัญหา

2.1 จากเหตุผลที่กล่าวในข้อ 1. คือ แต่ละหมวดนำหน้าด้วยคำว่า กรรม 4 อย่าง (จตุพพิธ กัมม) และในข้อ 2. มีคำว่า กัมมจตุกั (กัมมจตุกั – หมวด 4 แห่งกรรม) ถูกนำมาใช้ในการจัดแบ่งกรรมเป็นหมวด จึงทำให้คำว่า “กรรม” ถูกนำมาใช้ในการจัดหมวดหมู่แบบไทย โดยเรียก กรรม 3 หมวดนี้ว่า กรรม 12 ซึ่งก็หมายความว่า แต่ละข้อใน 3 หมวดจะต้องเติมคำว่า “กรรม” ต่อท้ายทั้งหมด ดังนั้นจึงมีรูปคำดังต่อไปนี้

หมวดที่ 1 ว่าโดยปากกาล คือ จำแนกตามเวลาที่ให้ผล มี 4 ได้แก่

1. ธิฏฐธัมมเวทนียกรรม กรรมให้ผลในปัจจุบันคือในภพนี้
2. อุปปัชชเวทนียกรรม กรรมให้ผลในภพที่จะไปเกิดคือในภพหน้า

² ใช้แทน พุละ (มาก) ในวิสุทธิมรรค.

3. อปราชยเวทนิยกรรณ กรรณให้ผลในภพต่อ ๆ ไป

4. อโหสิกรรณ กรรณเล็กให้ผล

หมวดที่ 2 ว่าโดยกิจ คือจำแนกการให้ผลตามหน้าที่ มี 4 ได้แก่

5. ชนกกรรณ กรรณแต่งให้เกิด

6. อุปัตถัมภกกรรณ กรรณสนับสนุน

7. อุปปีฬกกรรณ กรรณบีบคั้น

8. อุปฆาตกกรรณ กรรณตัดรอน

หมวดที่ 3 ว่าโดยปากทานปริยาย คือ จำแนกตามความยักเยื้องหรือลำดับความแรงในการให้ผล มี 4 ได้แก่

9. ครุกกรรณ กรรณหนัก

10. พหุลกรรณ กรรณที่ทำมาก หรือ อาจิณณกรรณ กรรณชิน

11. อาสันนกรรณ กรรณจวนเจียน หรือ กรรณใกล้ตาย

12. กตัตตากรรณ หรือ กตัตตาวาปนกรรณ กรรณลักแต่ว่าทำ

การที่ไทยได้เพิ่มคำว่า กรรณ ลงท้ายทุกข้อเพื่อแสดงความเป็นกรรณและการเรียกขานได้สะดวกนั้น หากสืบย้อนหลังกลับไปก็พบว่ามีการใช้แบบนี้แล้วในหนังสือวรรณคดีไทยเล่มแรกคือ เถภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ของพญาลิไทย และใช้สืบมาถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ก็น่าจะได้เค้ามาจากคัมภีร์ภาษาบาลีที่ทรงใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในงานพระราชนิพนธ์ ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นการเพิ่มที่ก่อให้เกิดปัญหาในการทำความเข้าใจเนื้อหา เพราะทำให้เข้าใจลักษณะแท้จริงของกรรณ 12 ได้ยากเนื่องจากคำว่ากรรณ ที่ปรากฏอยู่ในแต่ละข้อบังคับให้ผู้ศึกษามองเนื้อหาแต่ละข้อเป็นกรรณทั้งหมด

2.2 อโหสิกรรม หรือ อโหสิกรรณ คือคำที่เป็นปัญหาหนัก เพราะคำว่า อโหสิเป็นคำภาษาบาลีทำหน้าที่เป็นกิริยาอดีตกาลสมาสเข้ากับ กมม มีรูปเป็น “อโหสิกรรม” ถอดเป็นไทยว่า “อโหสิกรรม” หรือ “อโหสิกรรณ” แปลว่า กรรมได้มีแล้ว กรรมได้เป็นแล้ว หรือ กรรมได้เกิดแล้ว แต่ไทยแปลว่า กรรณเล็กให้ผล จนทำให้เกิดความเข้าใจว่า อโหสิ แปลว่า เล็กแล้ว คือ ไม่มีผลอีกต่อไป และยังมีการนำ อโหสิ มาใช้ในชีวิตประจำวันเป็นคำกิริยามีความหมายว่า ให้อภัย หรือ ยกโทษให้ พบได้ในคำพูดว่า ฉันอโหสิให้เธอ คือ ฉันอภัยให้เธอ และมีความหมายครอบคลุมไปถึงว่า เล็กแล้วต่อกัน ไม่ถือโทษโกรธกัน

แนวทางการศึกษาเพื่อความเข้าใจ

อย่างที่กล่าวไว้ว่า การเข้าใจว่าเนื้อหาทั้งหมดเป็นเรื่องกรรมล้วน ๆ ก่อให้เกิดปัญหา ทำให้ไม่เข้าใจลักษณะและเนื้อหาแท้จริงของคำสอนเรื่องกรรม 12 ผู้เขียนเห็นว่าสมควรที่จะต้องทำความเข้าใจใหม่ว่า คำสอนเรื่องนี้มีเนื้อหาอยู่ 2 ส่วน คือ **ส่วนที่เป็นกรรม** กับ **ส่วนที่เป็นผลของกรรม** แต่การจะเข้าใจอย่างนั้นได้คงต้องทำความเข้าใจเรื่องกรรมและบริบทของกรรมให้ได้ก่อน บริบทดังกล่าวก็คือ ความหมาย เกณฑ์ตัดสินดี-ชั่ว และการให้ผล

1. ความหมาย

ต้องยอมรับว่าในสังคมไทยเราเมื่อเอ่ยถึง กรรม ย่อมเข้าใจไปในทางลบมากกว่าเข้าใจในทางบวก สังเกตได้จากการแสดงปฏิกิริยาต่อคำพูด หากมีใครพูดว่า เป็นกรรมของเขา ย่อมทำให้เข้าใจว่า ใครคนนั้นกำลังประสบสิ่งที่ไม่ดี เช่น อาจถูกทำร้ายร่างกาย อาจถูกขโมยทรัพย์สิน หรือ กำลังสูญเสียอะไรสักอย่าง แต่ถ้าพูดว่า เป็นโชคของเขา ก็ย่อมทำให้เข้าใจความหมายในทางตรงกันข้ามได้ว่า ใครคนนั้นกำลังประสบสิ่งที่ดี เช่น อาจถูกล็อตเตอรี่ อาจได้ลาภลอยอะไรสักอย่างที่คนทั่วไปคาดไม่ถึง หรือกำลังได้รับสิ่งดี ๆ อย่างไม่น่าเชื่อ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจความหมายให้ชัดเจนก่อนในประเด็นต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 กรรม คือ การกระทำ มีการแสดงไว้ชัดเจนว่า ได้แก่ การกระทำทางกาย (กายกรรม, พฤติกรรมทางกาย) การกระทำทางวาจา (วจีกรรม, พูด) และการกระทำทางใจ (มโนกรรม, คิด) แต่เบื้องต้นพระพุทธเจ้าทรงเน้นลงไปทีใจ ซึ่งมี “เจตนา” คือความตั้งใจ เป็นตัวปรุงแต่ง ดังนั้นในประเด็นที่ 1 นี้ กรรม จึงหมายถึง เจตนา ซึ่งสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า ตถาคตกล่าว เจตนา คือ ความตั้งใจว่าเป็นกรรม เพราะคนตั้งใจแล้วจึงทำกรรมด้วยกาย วาจา หรือ ใจ³ หรือถอดความเป็นไทยง่าย ๆ ว่า คนตั้งใจแล้วจึง คิด ทำ พูด

ส่วนประเด็นที่ 2 ทำความเข้าใจเพิ่มเติมหรือเสริมความหมายจากประเด็นที่ 1 ว่า พระอรหันต์มีการกระทำ (กายกรรม) การพูด (วจีกรรม) และ ความคิด (มโนกรรม) แต่การกระทำของท่านไม่จัดเป็นกรรม กลับเป็นเพียงกิริยา ซึ่งหมายความว่า จะไม่มีการให้ผลเป็นการส่งผลให้เวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป โดยให้ศึกษาที่เจตนาหรือความตั้งใจส่วนที่ไปสัมพันธ์กับกิเลส กล่าวคือปุณฺณทุกคนมีกิเลสติดตัวมาตั้งแต่เกิด กิเลสชนิดนี้เรียกว่า “อนุสัยกิเลส” แต่พระอรหันต์ละกิเลสนี้ได้หมดสิ้นแล้วจึงไม่เป็นสังโยชนผูกมัดให้การกระทำของท่านเป็นกรรมอีกต่อไป

อนุสัยกิเลส ตามรูปศัพท์มักแปลว่ากันว่า กิเลสนอนเนื่อง แต่อาจแปลได้อีกว่า กิเลสที่มีตามมา หมายถึง ตามมาแบบข้ามภพข้ามชาติและอยู่ด้วยประจำ พระพุทธเจ้าทรงแสดงอนุสัยกิเลส

³อง. ตี.ก. ๒๒ / ๖๓ / ๓๙๕.

ไว้ 7 ประการ แต่โดยรวมก็แตกไปจากกิเลสหลักคือ โลกะ (ความรัก, ความอยากได้) โทสะ (ความโกรธ) และโมหะ (ความหลง, ความไม่รู้จริง)

อนุสัยกิเลสนี้เองหากไม่มีอารมณ์หรือสิ่งเร้ามากระทบก็สงบนิ่งอยู่ในภวังคจิต (จิตใต้สำนึก) แต่หากมีอารมณ์มากระทบก็แปรสภาพเป็นอาสวะคือไหลออกมาทางตาหูจมูกลิ้นกายใจซึ่งเปิดรับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ (สิ่งสัมผัสทางกาย) และธรรมารมณ์(สิ่งสัมผัสทางใจ) แล้วการรับรู้นั้นก็ถูกส่งเข้าไปรบกวนถึงภวังคจิตจึงทำให้อนุสัยกิเลสตื่นตัวเหมือนตะกอนถูกกวนแล้วไหลออกมาทางทวารหรือประสาทที่รับรู้แทรกซึมเคล้าคลอประดังประดังจิตหรือวิญญาณที่รับรู้ทางประสาทเหล่านั้นให้เป็นไปตามอำนาจของมัน โลกะ คือ ความอยาก ประดังประดังจิตหรือวิญญาณให้อยากได้รูป เสียง ฯลฯ ที่น่ารักน่าปรารถนาจนเกิดเป็นความอยากได้ชนิดฝังใจ เรียกว่า กามฉันทะ(อยากได้กาม) โทสะ คือ ความโกรธ ประดังประดังจิตหรือวิญญาณให้ผลึกใสรูป เสียง ฯลฯ ที่ไม่น่ารักไม่น่าปรารถนาออกไป หรือ โกรธที่ไม่ได้รูป เสียง ฯลฯ ที่น่าปรารถนานั้น เป็นความโกรธชนิดฝังใจเช่นกัน เรียกว่า พยาบาท (ความโกรธขึ้นคิดแข่งให้วิบัติ)

กามฉันทะหรือความอยากได้กามเป็นตัวหลักในการรบกวนจิตหรือวิญญาณไม่ให้สงบติดตามด้วยพยาบาทหรือความผูกโกรธเมื่อความอยากได้ไม่สมประสงค์ ส่วนโมหะหรือโง่เขลาซึ่งแม้จะฝังตัวเป็นพื้นฐานหนุนให้โลกะโทสะเกิดอยู่แล้วตามธรรมชาติ แต่ก็แสดงอาการหนุนกิเลสฝ่ายตัวเองที่เหลือให้แสดงอาการออกมาด้วย ได้แก่ ถีนมิทธะ คือ ความหดหู่ท้อแท้และความเหงาซึม ซึ่งประดังประดังจิตให้ถดถอยจากคุณธรรมอย่างรุนแรง และบางทีอาจทำให้เกิดความเหงาซึมจนเป็นความว้าวุ่นอ้างว้าง และนำไปสู่การดูถูกตัวเองถึงขั้นทำร้ายหรือฆ่าตัวตาย อุทธัจจกุกกุกจะ คือ ความฟุ้งซ่านและความหุนหันุนใจ ซึ่งประดังประดังจิตหรือวิญญาณไม่ให้นิ่งให้ชัดสายไปมาในขณะที่เดียวกันก็หุนหันุนใจฉุนเฉียวง่าย กลายเป็นฟุ้งซ่าน และวิจิกิจฉา หรือความลังเลใจ ซึ่งประดังประดังจิตหรือวิญญาณให้ขาดความเชื่อมั่นในความดีเพราะไม่รู้ตามเป็นจริง

เพราะการที่กิเลสดังกล่าวก่อกวนฟุ้งไหลออกมารบกวนหรือโจมตีจิตไม่ให้สงบ จึงเรียกว่า “ปริยฐานกิเลส” (กิเลสที่ลุกฮือขึ้นรบกวนจิต) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “นิวรณะ” หรือ นิวรณ เพราะขัดขวางจิตไม่ให้เข้าถึงความสงบ ปริยฐานกิเลสนี้เมื่อรบกวนจิตหรือวิญญาณมากเข้า ๆ ก็ทำให้จิตอ่อนแอจนกระทั่งคุณธรรมอื่น ๆ เช่น สติ (ความรู้ทันเพราะระลึกอยู่กับขณะปัจจุบัน) หิริ (ความละอายใจ) และโอตตปปะ (ความกลัวผลของความชั่ว) ไม่สามารถเกิดขึ้นค้ำกันจิตได้ ซึ่งสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่ว่า ภิกษุทั้งหลาย นิวรณ 5 ประการนี้ คือ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุกจะ และวิจิกิจฉา....ทำปัญญาให้อ่อนกำลัง⁴ สุดท้าย จึงเกิดการทำหรือพูด

⁴อง. ปญจก. 22/51/59.

สนองตามแรงผลักดันของกิเลส กิเลสขั้นนี้เรียกว่า “วิติกมกิเลส” เป็นกิเลสขั้นหยาบทำให้เกิดการ
ทำผิดออกมาทางกายและวาจา⁵

ที่กล่าวมาอย่างยืดยาวนี้ก็เพื่ออธิบายว่า เจตนาเป็นกรรมอย่างเดียวยังไม่สมบูรณ์
ยังต้องสัมพันธ์กับกิเลสด้วย ซึ่งส่งความไปยังประเด็นที่ 3

ประเด็นที่ 3 คือ การกระทำที่ยังมีการให้ผล ซึ่งก็เป็นอีกความหมายหนึ่งที่ขยายมาจาก
ความหมายที่ 2 ทำให้ความหมายของกรรมสมบูรณ์ตามหลักวิภูฏะ (วน) 3 คือ กิเลส กรรม วิบาก
อันหมายถึงว่า เจตนามีกิเลสปรุงแต่งให้ทำกรรม กรรมที่ทำด้วยกิเลสย่อมก่อให้เกิดผล ผลกรรมที่
มีกิเลสก็เกิดวนเป็นปัจจัยให้เกิดการทำกรรมอีก กิเลส-กรรม-วิบากจะเกิดวนเป็นปัจจัยหนุนกันอยู่
อย่างนี้จนกว่าจะถูกทำลายได้ด้วยมัคคญาณและผลญาณ

ความหมายทั้ง 3 ประเด็นนี้ที่กล่าวมาเน้นไปทางอกุศลกรรมหรือกรรมไม่ดี และสามารถ
นำมาเชื่อมโยงอธิบายให้ครอบคลุมถึงกุศลกรรมหรือกรรมดีได้ โดยเริ่มต้นจากเจตนาหรือความจง
ใจเช่นกัน แต่เจตนาหรือความจงใจนั้นมีอุปนิสัยคือความดีที่ฝังแน่นติดตัวมาตั้งแต่เกิดร่วมปรุงแต่ง
อุปนิสัยฝังตัวอยู่ในภวังคจิตเช่นเดียวกับอนุสัย แต่เป็นฝ่ายคุณธรรม และขยายตัวออกมาทางระบบ
ประสาทเป็นอินทรีย์คือเป็นใหญ่ในการปรุงแต่งจิตหรือวิญญาณระดับวิถิจิตให้มีศักยภาพในการคิด
ดี เช่น ลัทธิปรุงแต่งจิตให้มั่นคงในความดี สติปรุงแต่งจิตให้อยู่กับขณะปัจจุบัน หิริปรุงแต่งจิตให้
ละอายตัวเองในการทำไม่ดี โอตตปปะปรุงแต่งจิตให้กลัวผลของการทำไม่ดีที่จะมีตามมาจากนอกตัว
เช่นการที่คนอื่นถูกตำหนิหรือการถูกลงโทษตามกฎหมาย คุณธรรมเหล่านี้เมื่อเพิ่มพูนมากขึ้นก็
ผลักดันให้เกิดการทำดีและหลุดพ้นจากคุณธรรมและเกิดผลดีสิ่งสมเช่นกัน

เกณฑ์ตัดสินกรรมดี – กรรมชั่ว

แม้พระพุทธเจ้าจะไม่ตรัสลักษณะของเกณฑ์ตัดสินกรรมดีกับกรรมชั่วไว้โดยตรง แต่จาก
การศึกษาความหมายของกรรมตามที่กล่าวมาซึ่งเริ่มต้นจากเจตนาคือความตั้งใจหรือความจงใจ
ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะทำให้หาเกณฑ์ตัดสินกรรมดีกรรมชั่วได้ไม่ยากโดยอิงพระพุทธพจน์ต่อไปนี้

เกณฑ์ตัดสินกรรมดี

การกระทำใดทำแล้วไม่ทำให้ผู้ทำเดือดร้อนใจภายหลังการกระทำนั้นจัดเป็นกรรมดี⁶

⁵ตามปกติ มักใช้การล่วงละเมิดศีล 5 มาอธิบายถึงอิทธิพลของวิติกมกิเลส.

⁶ พุ.ธ. ๒๕/๖๖/๒๘.

เกณฑ์ตัดสินกรรมชั่ว

การกระทำใดทำแล้วทำให้ผู้ทำเดือดร้อนใจภายหลังการกระทำนั้นจัดเป็นกรรมชั่ว⁷

เกณฑ์ตัดสินนี้ใช้ “เจตนา” กับ “เวทนา” เป็นองค์ประกอบหลักในการอธิบายความ เพราะเจตนาเป็นตัวปรุงแต่งให้การกระทำสำเร็จ เรียกว่า “สันนิฏฐูปกเจตนา”⁸ ส่วนเวทนาหรือความรู้ อย่างใดอย่างหนึ่งที่เกิดต่อจากจิตหรือวิญญาณรับรู้เป็นความรู้ที่เกิดเนื่องกับผัสสะทำให้เกิดสุขหรือทุกข์หรือกลาง ๆ อันเนื่องมาจากสิ่งที่จิตหรือวิญญาณไปรับรู้ นั่นน่าปรารถนาหรือไม่ปรารถนา ได้แก่ 1) โสมนัสสเวทนา ความรู้ที่ทำให้จิตยินดีหรือความรู้สียินดี ปรุงแต่งจิตให้ร่าเริงเบิกบานในการทำความดี 2) โทมนัสสเวทนา ความรู้ที่ทำให้จิตไม่ยินดีหรือความรู้สียินร้าย ปรุงแต่งจิตให้ยินร้ายในการทำกรรมชั่ว 3) อทุกขมสุขเวทนา ความรู้ที่ทำให้ไม่สุขไม่ทุกข์หรือความรู้สียินดีไม่ยินร้าย เป็นความรู้สึกกลาง ๆ ระหว่างยินดีกับยินร้าย เวทนา 3 นี้ ส่วนใหญ่ 2 ข้อแรกสลับกันเกิดขึ้นได้เป็นความเดือดร้อนใจหรือไม่เดือดร้อนใจที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินประกอบร่วมกับเจตนา ส่วนข้อที่ 3 เป็นเวทนาหลักหรือเป็นเวทนาพื้นฐานอยู่ระหว่างความรู้สึกทั้งสอง ซึ่งคงอยู่ในสภาพเดิมของตัวเองได้ยากมาก แต่ทำหน้าที่เป็นทางผ่านให้ความรู้สึกสองข้อแรกสลับกันเกิดขึ้นขณะที่จิตหรือวิญญาณรับรู้สิ่งเร้า

การให้ผล

การให้ผลของกรรมเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าทำความเข้าใจให้กระจ่าง มีพระพุทธพจน์แสดงการให้ผลของกรรมไว้หลายต่อหลายแห่ง แต่แห่งหนึ่งที่น่ามากล่าวในที่นี้ คือ

คนหว่านพืชชนิดใด ย่อมได้ผลชนิดนั้น
คนทำกรรมดีย่อมได้ผลดี คนทำกรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว⁹

พระพุทธพจน์บทนี้ได้รับความนิยมมากในการนำมาอ้างอิงเพื่ออธิบายการให้ผลของกรรมในหมู่ชาวพุทธไทย จนกระทั่งมีการถอดความหมายไปเป็นคำพูดสั้น ๆ ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” มีการสนับสนุนให้นำมาใช้กันมากในทุกสาขาวิชา จึงทำให้ผู้ศึกษาเกิดการคิดหาประเด็นโต้แย้งกันตามลักษณะของวิชาและถือการตีความที่ตนเองชอบใจเป็นที่ยุติ การสร้างวาทกรรมโต้แย้งคำพูดข้างบนว่า “ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” ก็น่าจะมาจากการคิดหาเหตุผลดังว่ามานี้ ผู้เขียนเคยสำรวจความเห็นพบว่า แนวโน้มของคนที่เชื่อถือวาทกรรมนี้มีมากกว่าคำพูดว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่ว

⁷ พ.ธ. 25/67/28

⁸ ออกเสียงว่า สัน-นิฏ-ฐา-ปะ-กะ-เจ-ตะ-นา.

⁹ พ.ชา. 27/2894/84

ได้ชั่ว” จึงนับว่าอันตราย เมื่อสามารถหาเกณฑ์ตัดสิน กรรมดี กรรมชั่ว ได้แล้ว ก้าวต่อไปก็คือการทำความเข้าใจเพื่ออธิบายว่าได้ผลดี หรือ ได้ดี กับได้ผลชั่วหรือ ได้ชั่ว เป็นอย่างไร

ผู้เขียนเห็นว่า การทำความเข้าใจเรื่องนี้น่าจะอยู่ที่การแบ่ง “การได้ผลกรรม” เป็น 2 ชั้น คือ

ก. ได้ผลชั้นใน คือ ได้ผลทางใจเป็นการได้ทันทีหลังทำกรรมแล้ว ในกรณีทำกรรมดี ผู้ทำก็ได้อะไรทางใจทันที คือได้ความดีสั่งสมเพิ่มขึ้น สำเร็จเป็น “กุศลธรรม” หรือ “ความดี” เก็บฝังไว้ในใจ ในกรณีทำกรรมชั่ว ก็ได้ผลชั่วทางใจทันที เช่นกัน คือ ได้ความชั่วสั่งสมเพิ่มขึ้น สำเร็จเป็น “อกุศลธรรม” หรือ “ความชั่ว” เก็บฝังไว้ในใจ

การได้ผลชั้นนี้มีข้อสังเกตร่วมที่น่าสนใจ คือทำเมื่อไรได้ผลเมื่อนั้น ทำที่ไหนได้ที่นั้น ผู้ทำให้ผลแก่ตัวเองได้

ข. ได้ผลชั้นนอก คือ ได้ผลที่ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรมทางกายภาพ เป็นการได้ที่ยังมีเงื่อนไข ผลของกรรมดีทำให้ได้ “สิ่งที่น่าปรารถนา” หรือ “ของดี” เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ ผลของกรรมชั่วทำให้ได้ “สิ่งที่ไม่น่าปรารถนา” หรือ “ของไม่ดี” เช่น เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา

การได้ผลชั้นนี้ มีข้อสังเกตร่วมที่น่าสนใจ คือ ทำแล้วไม่รู้ว่าจะได้ผลเมื่อไร และได้ที่ไหน เพราะว่าขึ้นอยู่กับเงื่อนไขคือองค์ประกอบต่าง ๆ คือ กาล (เวลา) คติ (ชาติกำเนิด, ครอบครัว, สถานะทางสังคม, สถาบันการศึกษา, ตำแหน่งหน้าที่การงาน) อุปธิ (ร่างกายและบุคลิกภาพของผู้ทำ) และปัจจัยะ (การทำต่อเนื่อง) และที่สำคัญคือผู้ทำให้ผลแก่ตัวเองไม่ได้ เพราะเป็นของของคนอื่นเขาให้

องค์ประกอบเหล่านี้ศึกษามากเพราะมีทั้งสนับสนุนและขัดขวางการให้ผลชั้นนอกของกรรม เช่น กาลหรือเวลา หากสนับสนุนการให้ผลชั้นนอกของกรรมดีก็เรียกว่า กาลสมบัติ (เวลาพร้อม) หากขัดขวางการให้ผลของกรรมดีแต่สนับสนุนการให้ผลชั้นนอกของกรรมชั่วก็เรียกว่า กาลวิบัติ (เวลาบกพร่อง) คติ อุปธิ และปัจจัยะ ก็เช่นกัน แต่ละอย่างเป็นได้ทั้งฝ่ายสมบัติ (พร้อมหนุนการให้กรรมดีให้ผล) และฝ่ายวิบัติ (พร้อมหนุนการให้กรรมชั่วให้ผล) ดังนั้นจะพบว่าคำเหล่านี้ถูกนำมาจับคู่ใช้ในการอธิบายการให้ผลชั้นนอกของกรรม คือ คติสมบัติคู่กับคติวิบัติ อุปธิสมบัติคู่กับอุปธิวิบัติ และปัจจัยสมบัติคู่กับปัจจัยวิบัติ

การศึกษา

จากการที่ได้ทำความเข้าใจมาตามลำดับจนกระทั่งมาถึงขั้นสุดท้ายคือการเข้าถึงเนื้อหาของกรรม 12 โดยตรง ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดไว้แล้วว่าคำสอนเรื่องกรรม 12 นี้มีเนื้อหาอยู่ 2

ส่วน คือ ส่วนที่เป็นกรรมกับ ส่วนที่เป็นผลของกรรม อันเป็นประเด็นสำคัญที่จะช่วยให้เข้าใจกรรม 12 ได้ชัดเจน จึงขอเสนอแนวทางการศึกษาไว้ดังนี้

การจัดหมวดและลำดับเนื้อหาใหม่จากเนื้อหาเก่า

ในการจัดนี้ไม่ได้เปลี่ยนแปลงเนื้อหากรรม 12 เพียงแต่ทำความเข้าใจว่า เนื้อหาส่วนที่เป็นกรรม ได้แก่ กรรม 4 ชนิดใน “กลุ่มที่ให้ผลตามลำดับหนักเบา” ผู้เขียนขอจัดเป็นหมวดที่ 1 ซึ่งเป็นเนื้อหาหลักแล้วจัดลำดับใหม่เป็นครุกรรม → อาจิณณกรรม → กตัตตากรรม และ → อาสันนกรรม สำหรับเนื้อหาส่วนที่เป็นผลของกรรม ผู้เขียนขอจัดเอา “กลุ่มระยะเวลาที่ให้ผล” เป็นหมวดที่ 2 แล้วตามด้วย “กลุ่มให้ผลเป็นอะไร” เป็นหมวดที่ 3 ตามตารางดังนี้

ส่วนที่เป็น กรรม→	ส่วนที่เป็นผลของกรรม (1) →	ส่วนที่เป็นผลของกรรม (2)
หมวดที่ 1 กลุ่มตามลำดับหนัก-เบา	หมวดที่ 2 กลุ่มระยะเวลาให้ผล	หมวดที่ 3 กลุ่มให้ผลเป็นอะไร
ครุกรรม-กรรมหนัก อาจิณณกรรม-กรรมเคยชิน กตัตตากรรม-กรรมลัก แต่ว่าอาสันนกรรม – กรรมไถ่ตาย	ทิฏฐธัมมเวทนียะ – ให้ผลชาตินี้ อุปปัชชเวทนียะ – ให้ผลชาติหน้า อปราปรเวทนียะ – ให้ผลชาติต่อไป อโหสิกรรม-กรรมเล็กให้ผล	ชนก – สง่ให้เกิด อุปัตถัมภก-ค้าจุน อุปปีฬก – เบียน อุพฆาตก-ตัดรอน/ทำลาย

อนึ่ง การจัดลำดับใหม่เพื่อต้องการให้เห็นว่าในชีวิตประจำวันของคนเราเกี่ยวข้องกับการทำกรรมอยู่ 3 ประเภท คือ กรรมหนัก + กรรมเคยชิน + และกรรมลักแต่ว่าทำ → ก่อนถึงกรรมไถ่ตายอันเป็นกรรมสุดท้ายของชีวิตในชาตินี้ ซึ่งจะให้รายละเอียดต่อไป

หมวดที่ 1 กลุ่มให้ผลตามลำดับหนักเบา

1. ครุกรรม – กรรมหนัก คือ กรรมที่ทำด้วยเจตนาแรง หรือทำด้วยเจตนาแรงต่อบุคคลผู้มีคุณธรรมเช่นมีพระคุณต่อตนเองหรือส่วนรวม

กรรมที่ทำด้วยเจตนาที่แรงหนักสุดฝ่ายดี คือ การได้มานสมบัติ หรือการเข้ามานได้ ระดับใดระดับหนึ่งได้เริ่มตั้งแต่มานที่ 1 มานที่ 2 ไปจนถึงมานที่ 8 ล้วนเป็นกรรมหรือการกระทำที่เกิดจากเจตนาที่แรง เพราะการที่จิตจะดำเนินไปสู่ความสงบได้ถึงขั้นนั้นเจตนาหรือความตั้งใจต้องแรง

กล้ามุ่งตรงต่อสิ่งที่กำหนดไม่หันเหออกนอกทาง และมีใช้แต่เจตนาแรงอย่างเดียวแม้คุณธรรมอื่นที่เกิดขึ้น เช่น สติ สัทธา ปัญญา ก็แรงตามเจตนาด้วย ยิ่งเมื่อเข้าฌานได้ถึงขั้นชำนาญยิ่งมีผลมาก และการที่จะชำนาญได้นั้นก็มาจากการเข้าได้บ่อย ๆ จนสามารถควบคุมจิตได้หมด คือ จะเข้าออกเวลาไหนและที่ใดทำได้หมด จะอยู่ในสมาธินานแค่ไหนก็ทำได้อย่างที่มีกล่าวไว้ว่า “ทำให้คุ่นจนเกิดมีขึ้นแล้ว ทำต่อเนื่องให้มากจนใช้การได้เป็นเหมือนยานให้ผู้ปฏิบัติขบขัน และเป็นเหมือนพื้นดินให้ยืนได้อย่างมั่นคง ตั้งมั่นบ่อย ๆ สังสมไว้ครบถ้วน เสรีจล้น” เมื่อทำได้อย่างนี้จัดเป็นกรรมหนักสุดฝ่ายดีทันที หากรักษาไว้ได้ไม่เสื่อมก็ให้ผลทันตาเห็น (ทิวรรุณมเวทนีเย) คือทำให้ชีวิตในแต่ละขณะผ่านไปอย่างมีความสุข เนื่องจากความคิดที่ทำให้ทุกข์ไม่สามารถเกิดมารบกวนได้ ถึงคราวใกล้ตายก็มากลายเป็นกรรมใกล้ตาย (อาสันนกรรม) ให้ผลต่อเนื่องโดยทำให้เห็นนิมิตทางใจที่ดีที่เป็นสิ่งบอกเหตุให้รู้ล่วงหน้าว่าภพใหม่ที่จะไปเกิดเป็นสุคติภูมิแน่นอน และโดยเหตุที่สมาธิที่ได้ไปทำหน้าที่ “สั่งให้เกิด” (ชนก) กรรมดีอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กับการได้สมาธิยอมตามไปให้ผลทำหน้าที่คุ้มครอง (อุปัฏฐักก)

กรรมหนักสุดฝ่ายชั่ว ได้แก่ นียตมิจฉาปฏิภูสิ คือ ความเห็นผิดชนิดดิ่งลงลึก เช่น เห็นผิดว่าความดีความชั่วไม่ให้ผล ความเห็นผิดนี้จัดเป็นมโนกรรมหนักสุดตรงที่ยากจะแก้ไขได้เพราะมีความยึดมั่นมากเหมือนหินที่ขวางลงน้ำมีแต่จะจมลงถ้ำเดียว ความเห็นผิดนี้นำไปสู่การทำชั่วได้มากและบางทีก็ไม่รู้ว่าเป็นชั่ว เช่น การนิยมใช้ชีวิตคนหรือสัตว์เช่นสรรพเทพเจ้าด้วยความเห็นผิดว่าจะทำให้เทพเจ้าพอใจ ในอินเดียโบราณมาจนถึงพุทธกาล ความเห็นผิดนี้แพร่หลายในสังคมอินเดียครั้งนั้นและยังแพร่หลายมาถึงปัจจุบัน ไม่เว้นแม้กระทั่งความเห็นว่าการทำลายชีวิตสัตว์เพื่อใช้เป็นอาหารไม่บาปเพราะสัตว์เกิดมาเพื่อเป็นอาหารของมนุษย์ ความเห็นผิดนี้แม้จะเป็นแค่ความเห็นก็ให้ผลคือเกิดสะสมและกลายเป็นความเห็นผิดแบบข้ามภพข้ามชาติได้ คนที่มีความเห็นผิดนี้อาจจะไม่เดือดร้อนใจอะไรในความคิดเห็นของตนเองเนื่องจากไร้ปัญญาที่จะรู้ดีรู้ชั่วหรือมีความรู้ผิด เข้าใจชั่วเป็นดีและเข้าใจดีเป็นชั่วและที่สำคัญคือเขามีจิตยินดีลึกซึ้งในบาป อนึ่งความเห็นผิดนี้ย่อมนำไปสู่การทำอนันตริยกรรม (กรรมที่ให้ผลโดยไม่มีใครหรืออะไรมาขวางได้) ได้แก่ การฆ่าบิดา การฆ่ามารดา มีให้เห็นอยู่เสมอในยุคปัจจุบัน การฆ่าพระอรหันต์ในสมัยพุทธกาลก็มี การทำร้ายพระพุทธเจ้าให้ห้อพระโลหิตมีครั้งเดียวในสมัยพุทธกาลโดยคนคนเดียวคือพระเทวทัต ส่วนการทำสงฆ์ให้แตกแยกกันมีอยู่บ่อยครั้ง ในสมัยพุทธกาลพระเทวทัตเคยทำมาแล้ว และต่อมาหลังพุทธกาลก็มีผู้ทำด้วยวิธีการต่าง ๆ สรุปแล้วกลุ่มคนที่ถูกกระทำในอนันตริยกรรมล้วนเป็นผู้มีจิตใจสูงบริสุทธิ ผู้ทำผิดเรื่องนี้ก็ต้องทำด้วยเจตนาร้ายที่รุนแรงมากซึ่งเป็นเหตุให้ได้รับผลคือตกอเวจีนรกสาสมกับกรรมชั่ว

กรรมหนักสุดฝ่ายชั่วดังกล่าวมานี้ หากทำอย่างใดอย่างหนึ่งครบทางกายวาจาใจแล้วย่อมให้ผลทันทีคือทำให้ชีวิตประจำวันอยู่อย่างเดือดร้อนใจทันตาเห็น (ทิฏฐธัมมเวทนียะ) ถึงคราวใกล้ตายกรรมนั้นก็จะมีสภาพเป็นกรรมใกล้ตาย (อาสันนกรรม) ให้ผลต่อเนื่องโดยทำให้เห็นนิมิตทางใจที่ไม่ดีที่เป็นสิ่งบอกเหตุให้รู้ล่วงหน้าว่าภพใหม่ที่จะไปเกิดเป็นทุกข์ภูมิแน่นอน และโดยเหตุกรรมหนักนั้นทำหน้าที่ “ส่งให้เกิด” (ชนก) กรรมอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กับกรรมนั้นย่อมตามไปทำหน้าที่ส่งเสริม (อุปัตถัมภก) ด้วยได้

2. อาจิณณกรรม – กรรมเคยชิน คือ กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำเป็นอาจิณจนกลายเป็นความคุ้นเคย หากไม่มีกรรมหนักดังกล่าวแล้วในข้อ 1. กรรมเคยชินนี้ก็จะให้ผลในชีวิตประจำวันหรืออาจเปลี่ยนสถานะไปเป็นกรรมใกล้ตายได้

กรรมเคยชินฝ่ายดี คือ กรรมดีที่ทำจนคุ้นเคยเป็นนิสัย เช่น บางคนเคยสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนเป็นประจำ คืบใดไม่ได้ไหว้พระสวดมนต์จะนอนไม่หลับ กรรมเคยชินนี้ให้ผลทันตาเห็น (ทิฏฐธัมมเวทนียะ) เป็นความสุขใจ ถึงคราวใกล้ตายก็กลายเป็นกรรมใกล้ตาย (อาสันนกรรม) ให้ผลต่อเนื่องโดยทำให้เห็นนิมิตทางใจที่ดีที่เป็นสิ่งบอกเหตุให้รู้ล่วงหน้าว่าภพใหม่ที่จะไปเกิดเป็นสุขภูมิแน่นอน และโดยเหตุกรรมเคยชินที่ได้ทำไปนั้นแปรสภาพมาเป็นกรรมใกล้ตายและทำหน้าที่ “ส่งให้เกิด” (ชนก) กรรมเคยชินอื่นๆที่เป็นฝ่ายดีด้วยกันก็อาจตามให้ผลคำจุนสนับสนุน(อุปัตถัมภก) ได้หากมีกำลังเข้มแข็งพอ ส่วนกรรมเคยชินฝ่ายไม่ดี คือ กรรมไม่ดีที่ทำจนคุ้นเคยเป็นนิสัยเช่นกัน การอธิบายการให้ผลของกรรมเคยชินฝ่ายไม่ดีในลักษณะให้ผลทันตาเห็นให้ผลตอนใกล้ตายส่งให้เกิดและคำจุนสนับสนุนก็เป็นไปแบบตรงกันข้ามกับฝ่ายดีเช่นกัน

3. กตัตตากรรม-กรรมลักแต่ว่าทำ คือ กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำด้วยเจตนาไม่แรงหรือไม่ตั้งใจทำเต็มที่ ลักแต่ว่าทำให้พอผ่านไป หากไม่มีกรรมหนักดังกล่าวแล้วในข้อ 1 และไม่มีกรรมเคยชินดังกล่าวแล้วในข้อ 2 กรรมลักแต่ว่าทำนี้ก็จะให้ผลในชีวิตประจำวันหรืออาจเปลี่ยนสถานะไปเป็นกรรมใกล้ตายได้

กรรมลักแต่ว่าทำฝ่ายดี คือ กรรมดีที่ทำด้วยเจตนาไม่แรงหรือไม่ตั้งใจทำเต็มที่ เช่นบางคนได้โอกาสทำความดีช่วยเหลือคนที่ต้องการความช่วยเหลือ แต่กลับไม่เต็มใจทำหรือตั้งใจทำไม่เต็มที่ กรรมลักแต่ว่าทำนี้ให้ผลทันตาเห็น (ทิฏฐธัมมเวทนียะ) เป็นความสุขใจได้แต่ไม่มากเพราะทำไม่เต็มที่ ถึงคราวใกล้ตายก็กลายเป็นกรรมใกล้ตาย (อาสันนกรรม) ให้ผลต่อเนื่องโดยให้เห็นนิมิตทางใจที่ดีที่เป็นสิ่งบอกเหตุให้รู้ล่วงหน้าว่าภพใหม่ที่จะไปเกิดเป็นสุขภูมิแน่นอนแต่ไม่ดีมากและโดยเหตุที่กรรมลักแต่ว่าทำที่ได้ทำไปนั้นทำหน้าที่ “ส่งให้เกิด”(ชนก) กรรมลักแต่ว่าทำอื่น ๆ ที่เป็นฝ่ายดี

ด้วยกันก็อาจตามให้ผลค้ำจุนสนับสนุน (อุปถัมภ์) ได้ แต่ก็ไม่ส่งผลให้ได้อะไรดีมากมายเพราะเจตนาที่ทำไว้ไม่แรงหรือบางที่อาจถูกกรรมไม่ดีเข้ามาเบียดเบียนหรือตัดรอนก็ได้

กรรมลักแต่ว่าทำฝ่ายไม่ดี คือ กรรมชั่วที่ทำด้วยเจตนาไม่แรงหรือไม่ตั้งใจทำเต็มที่ เช่นบางคนได้โอกาสทำความชั่วแต่กลับไม่เต็มใจทำหรือตั้งใจทำไม่เต็มที่ ทว่าไม่ทำไม่ได้เพราะเกรงใจคนที่เกี่ยวข้อง กรรมลักแต่ว่าทำอย่างนี้ก็ให้ผลเหมือนกัน การอธิบายการให้ผลของกรรมลักแต่ว่าทำฝ่ายไม่ดีในลักษณะให้ผลทันตาเห็นให้ผลตอนใกล้ตายในลักษณะส่งผลให้เกิดและค้ำจุนสนับสนุนก็เป็นไปแบบตรงกันข้ามกับฝ่ายดีที่กล่าวมาแล้ว

4. อาสันนกรรม-กรรมใกล้ตาย คือ กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำในเวลาใกล้ตายแล้วผู้ทำมีจิตผูกพันอยู่กับกรรมที่ทำนั้นบ้าง กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำไว้นานแล้วแต่เมื่อคราวกำลังจะตายเกิดระลึกถึงบ้าง บางที่อาจเป็นกรรมหนักอย่างทีกล่าวไว้แล้วในข้อ 1 (ถ้ามี) หากไม่ใช่กรรมหนัก อาจเป็นกรรมเคยชิน หรือกรรมลักแต่ว่าทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่กล่าวมาแล้วก็มาปรากฏเป็นนิมิตรให้เห็นในใจ

กรรมใกล้ตายฝ่ายดี คือ กรรมดีที่ทำตอนใกล้ตายหรือทำไว้นานแล้วแต่มาระลึกขึ้นได้ตอนใกล้ตายแล้วทำให้เกิดนิมิตรฝ่ายดีปรากฏขึ้นมาในใจ 3 ประการคือ เห็นการทำดีของตัวเองอย่างใดอย่างหนึ่งที่เคยทำ เห็นอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ใช้ประกอบการทำดี และเห็นสถานที่ทางไปหรือกลุ่มคนที่เห็นแล้วสุขใจ กรรมใกล้ตายฝ่ายดีนั้นเอง ก็ให้ผลในภพต่อไปหลังตาย (อุปัชชเวทนิยะ) ทำหน้าที่ส่งผลให้เกิด (ชนก) แล้วกรรมดีที่เหลืออื่นๆก็อาจตามสนับสนุนค้ำจุน (อุปถัมภ์) หรืออาจถูกกรรมไม่ดีเข้ามาเบียดเบียน (อุปปีฬก) หรือตัดรอน (อุปฆาตก) ก็ได้

กรรมใกล้ตายฝ่ายไม่ดี คือ กรรมไม่ดีที่ทำตอนใกล้ตายหรือทำไว้นานแล้วแต่มาระลึกขึ้นได้ตอนใกล้ตายแล้วทำให้เกิดนิมิตรฝ่ายไม่ดีปรากฏขึ้นมาในใจ 3 ประการเช่นกัน คือ เห็นการทำไม่ดีของตัวเองอย่างใดอย่างหนึ่งที่เคยทำ เห็นอุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ใช้ประกอบการทำไม่ดี และเห็นสถานที่ทางไปหรือกลุ่มคนที่เห็นแล้วทุกข์ใจ กรรมใกล้ตายฝ่ายไม่ดีนั้นเองก็ให้ผลในภพต่อไปหลังตาย (อุปัชชเวทนิยะ) ทำหน้าที่ส่งผลให้เกิด (ชนก) แล้วกรรมไม่ดีที่เหลืออื่นๆ ก็อาจตามสนับสนุนค้ำจุน (อุปถัมภ์) หรืออาจถูกกรรมดีเข้ามาเบียดเบียน (อุปปีฬก) หรือตัดรอน (อุปฆาตก) ก็ได้อีกเช่นกัน

หมวดที่ 2 กลุ่มระยะเวลาให้ผล

1. ญาณฐัมมเวทนิยะ-ให้ผลในชาตินี้หรือ ให้ผลทันตาเห็น คือ กรรมดีหรือกรรมชั่วข้างต้นไม่ว่าจะเป็นกรรมหนัก กรรมเคยชิน หรือกรรมลักแต่ว่าทำ (ยกเว้นกรรมใกล้ตาย) เมื่อให้ผลขึ้นในแล้ว

ก็ให้ผลชั้นนอกในชาตินี้เลย กรรมดีให้ผลเป็นได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ส่วนกรรมชั่วให้ผลเป็นเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ทั้งหมดนี้เป็นไปได้ใน 4 ลักษณะ คือ

- 1.1 ไม่ถูกกรรมดีหรือกรรมชั่วอื่นเบียนหรือตัดรอน
- 1.2 มีองค์ประกอบคือ กาล คติ อุปธิ ปโยคะ เกื้อหนุน
- 1.3 มีเจตนาหรือความตั้งใจทำกรรมดีหรือกรรมชั่วแรงกล้า
- 1.4 ทำกรรมดีหรือกรรมชั่วต่อบุคคลผู้มีคุณวิเศษหรือความดีอย่างสำคัญ

2. อุปัชชเวทนิยะ-ให้ผลในชาติหน้าคือ กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำหรือระลึกถึงในเวลาใกล้ตายโดยตรง บางทีอาจเป็นกรรมที่ทำในเวลาใกล้ตายนั้น หรืออาจเป็นกรรมหนัก กรรมเคยชิน หรือกรรมลักแต่ทำที่ทำได้ไว้นานแล้วแต่มาระลึกถึงได้ในเวลาใกล้ตายนั้นมาปรากฏทางใจในรูปของนิมิต 3 อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ เห็นกรรมคือการกระทำดีหรือไม่ดี เห็นกรรมนิมิตคือเครื่องมือที่ใช้ทำกรรมดีหรือไม่ดี หรือเห็นคตินิมิตคือทางไปหรือสถานที่ดีหรือไม่ดี

การมาปรากฏทางใจ หมายถึง การปรากฏให้เห็นทางใจทำให้ผู้ใกล้ตาย**เห็นกรรม**คือการทำดีหรือการทำชั่วที่เคยทำไว้ เช่นเห็นการทำบุญใส่บาตร หรือการฆ่าสัตว์ ที่ตนเองเคยทำ หรือ**เห็นกรรมนิมิต**คือเครื่องมือที่ใช้ทำกรรมดีกรรมชั่ว เช่น เห็นขันข้าวที่ใช้ใส่บาตร หรือเห็นมิดที่ใช้ฆ่าสัตว์ หรือ**เห็นคตินิมิต**คือสถานที่หรือทางไปอันบอกให้รู้ว่าเป็นนิมิตหมายสู่สุคติ เช่น เห็นโบสถ์ ศาลา ป่าเขียวสดชื่น คนแต่งชุดขาวเดินกันไปเป็นกลุ่ม หรือ เห็นสถานที่หรือทางไปอันบอกให้รู้ว่าเป็นนิมิตหมายสู่ทุคติ เช่น เห็นหovelสกนากลว เปลวไฟร้อนแรง และคนแต่งชุดดำนากลว

การเห็นนิมิตอย่างใดอย่างหนึ่งในนิมิต 3 ย่อมมีผลต่อการแสดงออกทางร่างกาย กล่าวคือ ผู้เห็นนิมิตที่ไม่ดีจะตกใจ ร้องครวญคราง หรือแสดงกิริยาอาการทุกข์ทรมานสลดคลั่งง กับกรรมที่เคยทำมาเช่นการฆ่าสัตว์ แต่หากเห็นนิมิตที่ดี หน้าตาจะมีความสุข แจ่มใส เมื่อตายลงในขณะนั้น กรรมใกล้ตายนั้นก็จะทำให้ผู้ตายซึ่งเกิดใหม่ทันที (โอปปาติกะ- ชีวิตหลังตายที่เกิดใหม่อย่างรวดเร็ว) ได้รับผลกรรมตามนิมิตที่เห็น ซึ่งจะดีหรือไม่ดีก็อยู่ที่นิมิตที่ปรากฏให้เห็นทางใจนั้น

3. อปรปรเวทนิยะ-ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป คือ กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำไว้ในชาติใดชาติหนึ่ง ยังไม่ให้ผลในชาตินั้น และชาติหน้า ก็จะให้ผลในชาติต่อ ๆ ไปชาติใดชาติหนึ่งได้

4.อโหสิกรรม-ยังไม่ให้ผลเลย หรือเลิกให้ผลคือ กรรมดีหรือกรรมชั่วที่ทำไว้ในชาติใดชาติหนึ่งแล้วยังไม่ให้ผลเลย ทั้งนี้เป็นไปได้ 2 ลักษณะ คือ

- 4.1 เพราะตามไม่ทัน เนื่องจากทำด้วยเจตนาที่อ่อนจึงถูกกรรมอื่นตัดรอน
- 4.2 เพราะผู้ทำได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วนิพพาน แต่ในข้อนี้มีเงื่อนไขอยู่ว่า ตลอดเวลาที่ท่านมีชีวิตอยู่ กรรมต่าง ๆ ทั้งดีและไม่ดียังมีโอกาสให้ผลได้เนื่องจากชีวิตและร่างกาย

ของท่านเกิดมาจากกรรมเก่า แต่ถ้ากรรมใดยังไม่ให้ผล กรรมนั้นก็เลิกให้ผลเด็ดขาดเมื่อท่านนิพพานแล้ว เนื่องจากไม่มีตัวตนรองรับผลกรรมอีกต่อไป เพราะการนิพพานของท่านเป็นการตายที่ดับนามรูปได้ทั้งหมดไม่เหลือให้เกิดอีก

หมวดที่ 3 กลุ่มให้ผลเป็นอะไร

หมวดที่ 3 กลุ่มให้ผลเป็นอะไร คือ ให้ผลเป็นทำหน้าที่ต่าง ๆ 4 หน้าที่ เป็นการจัดแบ่งเพื่อให้รู้ว่า กรรมกลุ่มที่ 1 เมื่อให้ผลตามระยะเวลาตามที่กล่าวในกลุ่มที่สองนั้นจะให้ผลเป็นทำหน้าที่อะไรในหน้าที่ต่อไป

1. ชนก-สงให้เกิด โดยสงให้เกิดมีชีวิต (นาม-รูป) ใหม่ ในภพภูมิต่าง ๆ ตามพลังของกรรม หากเป็นกรรมดีก็สงให้เกิดในสุคติภูมิ หากเป็นกรรมชั่วก็สงให้เกิดในทุคติภูมิ ครั้นสงให้เกิดแล้วก็ทำหน้าที่หลักหล่อเลี้ยงชีวิตใหม่นั้นให้ดำรงอยู่เติบโตตามพลังกรรมไปจนจบอายุขัย

2. อุปัตถัมภก-อุปถัมภ์หรือสนับสนุนส่งเสริม โดยอุปถัมภ์กรรมสงให้เกิดให้ให้ผลต่อไป หากเป็นผลดีก็สนับสนุนกรรมสงให้เกิดที่ดีให้ให้ผลดีต่อไป หากเป็นผลไม่ดีก็สนับสนุนกรรมสงให้เกิดที่ไม่ดีให้ให้ผลไม่ดีต่อไป อุปถัมภ์ชีวิตที่ได้มาจากกรรมสงให้เกิดนั้นเจริญเติบโตและอยู่ได้นานยิ่งขึ้น

3. อุปปีฬก-เปียน โดยเปียนกรรมสงให้เกิดทำให้ไม่สามารถให้ผลได้เต็มที่ หากเป็นผลดีก็เปียนกรรมสงให้เกิดที่ไม่ดีทำให้ไม่สามารถให้ผลไม่ดีได้เต็มที่ หากเป็นผลชั่วก็เปียนกรรมสงให้เกิดที่ดีทำให้ไม่สามารถให้ผลดีได้เต็มที่ เปียนชีวิตที่ได้จากกรรมสงให้เกิดนั้นที่กำลังให้ผลอยู่ให้มีกำลังอ่อนลง

4. อุปฆาตก-ตัดรอน โดยตัดรอนกรรมสงให้เกิดให้ยุติการให้ผล ทำให้ชีวิตพลิกผันแบบหน้ามือเป็นหลังมือ หากเป็นผลดีก็ตัดรอนกรรมสงให้เกิดที่ไม่ดีให้ยุติการให้ผล หากเป็นผลไม่ดีก็ตัดรอนกรรมสงให้เกิดที่ดีให้ยุติการให้ผล ตัดรอนชีวิตที่ได้มาจากกรรมสงให้เกิดให้สูญสิ้นไป คือ พิการอย่างหนักหรือถึงตาย ตัดรอนกรรมอื่น ๆ ไม่ให้มีโอกาสให้ผล คือ การได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์(อรหัตตมัคคญาณและอรหัตตผลญาณ) แล้วนิพพาน คือ ดับขั้น 5 ไม่เหลือให้รองรับผลกรรมอีกต่อไป

บทสรุป

กรรม 12 มีเนื้อหา 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นกรรมกับผลของกรรม แต่เข้าใจได้ยากทั้ง ๆ ที่เนื้อหาถูกต้อง แต่อุปสรรคอยู่ที่การเรียงลำดับหมวดตามที่ปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ ไม่สนับสนุนให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย และยิ่งมีการวางคำว่า “กรรม” ต่อท้ายคำทุกคำ ก็ยิ่งทำให้เข้าใจยากขึ้นอีก การศึกษา

กรรม 12 ต้องศึกษาให้ครบทั้ง 3 หมวดโดยเริ่มต้นจากเข้าใจเนื้อหาหลักในหมวดที่ 1 คือ กรรม 4 ชนิด แล้วจึงศึกษาการให้ผลของกรรม 4 ชนิดนั้นในหมวดที่ 2 และที่ 3 ตามลำดับก็จะเห็นการให้ผลของกรรมที่สนับสนุนกันบ้าง ขัดแย้งกันโดยเป็นบ้าง ตัดรอนบ้าง จากตารางที่ได้เสนอไว้แล้วข้างบน ซึ่งสรุปได้ว่า 1) ดีสนับสนุนดี ชั่วสนับสนุนชั่ว 2) ดีเบียนหรือตัดรอนชั่ว 3) ชั่วเบียนหรือตัดรอนดี เมื่อเห็นได้อย่างนี้จะทำให้สามารถใช้ทฤษฎีกรรม 12 มาเป็นหลักพิจารณาถึงกรรมและการให้ผลกรรมอย่างถูกต้องโดยไม่มีอคติต่อกรรมซึ่งเป็นการกระทำของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

บรรจบ บรรณรุจิ. กรรม : กุญแจไขความลับชีวิต เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: แคนน่ากราฟฟิค, 2545.

พุทธโฆสาจารย์. วิสุทธิมคฺคสุส นาม ปกรณวิเสสสุตตโย ภาค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2526.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2506.

อนรุทธาจารย์. อภิธมฺมตฺถสํคห. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จรัญการพิมพ์, 2529.